

PŘÍSPĚVEK K POZNÁNÍ BIONOMIE, ROZŠÍŘENÍ A ZPŮSOBU SBĚRU DRUHŮ RODU CHOLEVA LATR. V ČESKOSLOVENSKU (COL., CATOPIDAE)

Jaromír Strejček

V tomto příspěvku podávám výsledky víceletého studia některých druhů tohoto rodu.

Druhy rodu Choleva jsou zřejmě plně vázané na drobné dutiny sloužící za obydlí drobným savcům (např. u krtka, hrabošů, myší). Přitom jsou pravděpodobně alespoň některé druhy vázané jen na určité druhy savců.

Imaga jsem nejčastěji zjistil na stropě chodeb, kde se volně pohybovala a kde často docházelo i ke kopulaci. Zde byly nalézány i larvy. V hnízdech krtka jsem zastihl vždy pouze imaga, vzácně a ojediněle, a to především v době silných mrazů. Dr. A. Smetana však vypěstoval z hnízda krtka i více ex. Choleva elongata Payk. z larev.

O metodice sběru některých druhů tohoto rodu se chci zmínit trochu podrobněji již proto, že nálezh některého druhu rodu Choleva stále ještě patří ke vzácnostem. Nejčastěji se podaří ulovit jednotlivě některý druh při večerním smyku někde na okraji lesa či na louce nebo náhodně pod ležící kádou či balvanem. K objevu racionálnějšího způsobu sběru přispěla náhoda - při práci na úpravě lesní školky. Bylo nutno odstranit z již dříve zorané louky drn. Pod převrácenými drny bylo mnoho chodeb krtků a hrabošů a v nich se objevilo i více kusů Cholev.

Toto zjištění pak dalo impuls k metodě "vylamování" chodeb. Jde o ty chodby, které probíhají nehluboko pod povrchem; nejčastěji jsou to chodby krtka či hryzce (hraboše) vodního. Tyto chodby bývají 3-7, nejvýše 10 cm po povrchu půdy; z větší hloubky se již ani dobře vylamovat nedají. Vlastní vylamování provádím tak, že začnu u výlezového otvoru, vsunu do chodby 3 prsty, tahem vylomím strop chodby a překlopím jej vedle. Tak pokračuji dál po celém systému podpovrchových chodeb. Přitom stále pozorně prohlížím jak převrácený strop, tak i stěny a dno chodby. Někdy Cholevy otřesem spadnou se stropu dolů, zvláště v sypkých půdách. Cholevy na stropě jsou někdy tlakem prstů zatlačeny do půdy a pohnou se až po chvíli. Při vylamování chodeb je vhodné si chránit ruce gumovými rukavicemi.

Vylamování chodeb lze úspěšně provádět jen v pozdním podzimu a v časném jaru, kdy je půda ještě hodně vlhká; později na jaře a v létě je již půda vyschnutím ztvrdlá, vylamovat se dá jen těžko, a také Cholevy jsou v té době patrně staženy do hlubších chodeb; alespoň veškeré pokusy v té době byly bezúspěšné. Stejně, jenže místně velmi omezené možnosti jako při vylamování chodeb, jsou při odvalování velkých balvanů či ležících klád. Pokud jsou tam chodby, bývají Cholevy na spodní straně balvanů či klád. Téměř nemožné je vylamování chodeb v lese, kde strop chodeb bývá propleten i dosti silnými kořeny stromů a pak na alpinských loukách, kde je drn nesmírně pevný.

Cholevy bývají nejčastěji tam, kde se chodby rozpojují, dále u větracích otvorů nebo poblíž ústí hlubinných (svislých) chodeb.

Jiné způsoby lovu Cholev, jako odchyt do sýrových pastí (velmi účinný při sběru rodu Catops a Ptomaphagus) bývá téměř zcela negativní. S o k o l o w s k i 1942 se sice o sběru Cholev v okolí Hamburku zmiňuje o hromadném odchytu do pastí, ale bohužel neuvádí, jakou návnadu používal.

Přehled dosavadních výsledků sběru Cholev vylamováním chodeb a ve hnízdech savců s některými dalšími poznámkami:

Choleva spadicea Str. - V chodbách zatím nenalezena, udávána spíše ve starých pařezech v lese (R o u b a l 1930); souvisí to patrně s tím, že je dle dosavadních údajů vázána na myšici lesní, do jejíchž chodeb není možno v lese vniknout.

Choleva paskoviensis Rtt. - V chodbách krtka velmi vzácně a spíše tam, kde jsou chodby hodně vlhké. Zjištěné výskyty:

B o h e m i a: Ústí n.L.-Trmice, pole, 4.11.1958, 1 ex.; Praha-Dol. Šárka, louka, 11.10.1960, 1 ex.; Praha-Krč, v sýrové pasti v dubovém lese u potoka, 10.10.1970, 1 ex.

Choleva agilis Illig. - Druh zřejmě nespecializovaný, ale nehojný; vyskytuje se jak u myší a hrabošů, tak u krtka (zde i častěji v zimě ve hnízdech). Zjištěné výskyty:

B o h e m i a: Čes. středohoří, Bořeň pr. Bílina, louka, večer. smyk, 10.4.1949, 1 ex.; Stebno pr. Ústí n.L., ve hnízdě krtka na suché mezi, 14.1.1956, 1 ex.; M.Žernoseky, ve hnízdě krtka na louce u řeky, 12.11.1956, 1 ex.; Praha-Dol. Šárka, chodby krtka na pastvině, 1.11.1960, 1 ex.; Bubeneč, v otvoru chodby hraboše polního na zahradě, 2.11.1958, 1 ex.; Divoká Šárka, chodba krtka na louce, 6.1.1963, 1 ex.; Ruzyně, hnízdo krtka na poli, 8.1.1961, 3 ex.; Hostivice pr.Praha, louka

u rybníka, v hnízdě krtka, 12.2.1961, 1 ex.; Žatec, chodba krtka na vlhké louce, 26.3.1959, 1 ex.

Choleva oblonga Latr. - Náš nejčastěji sbíraný druh, všude velmi hojně se vyskytující, téměř v každém systému krtčích chodeb, i přímo ve mštech v parcích a pod., od nížin až po alpské louky hor. Především v chodbách krtka, v době mrazů i ve hnízdech; imaga i larvy lezou po stropě chodeb; zjištěn ale i v chodbách hraboše polního i rudého. Zjištěné výskyty:

B o h e m i a: Císařský les, 5.1949, chodby krtka; Ústí n.L. - okolí: Telnice, chodby hrabošů pod ležící kládou, 8.11.1956; chodby krtka u potoka, 4.10.1957; Trmice, chodby krtka na louce i poli, 3.11.1958, 16.11.1957; chodby hraboše polního, 18.11.1956; Arnultovice, chodby krtka a hraboše polního, 30.10.1958; Stadice, chodby krtka, 8.11.1956; Dol. Zálezly, chodba hraboše na suché stráni, 31.10.1958; Svádov, chodba krtka na louce, 29.10.1957; Krušné hory: Adolfov, 700 m n.m., chodby hraboše rudého, 10.11.1958; Teplice-okolí: Sobědruhy, chodby krtka u tůně, 27.10.1970; Veltrusy, louka v parku, chodby krtka, 11.10.1959; Praha a okolí: Bohnice, chodby krtka na mezi, 1.3.1959; Dol. Šárka, chodby krtka na louce a na pastvině, 11.10., 26.10., 4.11., 25.11.1960; Divoká Šárka, chodby krtka a hrabošů na louce a poli, 15.4.1962, 23.10.1961, 28.11.1964, 6.12.1960; Krč, chodby krtka na louce, 11.4.1961; Libuš, louka, chodby krtka, 13.4.1968; Záběhlíce, park, chodby krtka, 26.10.1962; - Čelákovice, louka, chodby krtka, 23.4.1961, 30.10.1970; Kostelec n.Č.L., louka, chodby krtka, 29.10.1960; Želivka - Sedlice, okraj lesa a louka, chodby krtka, 20.10.1967; vždy bylo nalezeno více ex.

S i l e s i a: Jeseníky, Praděd, cca 1.300 m n.m., alpská louka, pod kamenem v chodbě hraboše, 23.9.1966, 1 ex.

Choleva fagniezi Jeann. - Druhý nejčastěji v chodbách lovený druh, často společně s předchozím, zatím nalezen vždy pouze v chodbách krtka. Zjištěné výskyty:

B o h e m i a: Teplice lázně-okolí: Sobědruhy, okraje tůně, 27.10.1970; Ústí n.L.-okolí: Trmice, louka i pole, 5.10., 4.11., 12.11.1958; Telnice, okraj lesa, 23.10.1955; Krásné Březno, pastvina, 29.10.1958; Svádov, louka, 29.10.1957; Dol. Zálezly, pastvina, 31.10.1958. - Hrob u Litvínova, chodba pod kamenem, 10.11.1957; Hněvice pr. Roudnice n.L., pole, 11.3.1959; Veltrusy, park, louka, 11.10.1959; Čelákovice, louka, 19.2.1961, 30.10.1970; Kostelec n.Č.L., louky, 29.10.1960; Vrané n. Vlt., louka, 8.4.1962; Praha: Divoká Šárka, louka, 23.10.1961, 14.11.,

1964; Dol.Šárka, louka i pastvina, 11.10., 26.10., 4.11., 24.11., 29.11. 29.11.1960, 28.3. (immaturní ex.), 6.4.1961; Záběhlce, park, louka, 26.10.1962.

Choleva bicolor Jeann. - Velmi vzácný druh. Zjištěné výskyty:

B o h e m i a: Ústí n.L.-Trmice, vrch Rovný, večerní smyk, 6.1954, 1 ex. ♂; Šumava, Volary-ok.: Dobrá, vlhká louka, chodba krtka, 20.9.1970, 1 ex. ♂.

Choleva elongata Payk. - Velmi vzácný druh, zatím znám pouze z hnízd krtka. Zjištěný výskyt:

B o h e m i a: Bohdaneč, 23.2.1955, hnízdo krtka, z larev vypěstováno více ex., leg. Dr. A. Smetana; Choceň-okolí: Běstovice, hnízdo krtka, 5.2.1966, Kosořín, hnízdo krtka, 30.1.1968, leg. St.Laibner.

Choleva angustata F. - Velmi vzácný a lokální druh. Zjištěný výskyt:

B o h e m i a: Praha-Dol.Šárka, mokrá louka, chodby krtka, 24.11.1960, více ex.

Choleva glauca Britt. - Nehojný druh s převahou výskytu v jarním období, zatím zjištěn pouze v chodbách krtka a chytán při večerním smyku. Zjištěný výskyt:

B o h e m i a: Dol. Šárka, louka, 2.4.1961; Hvězda, louka, 4.1961; Divoká Šárka, louka 15.4.1962; več.smyk 16.6.1961; Prokop. údolí; louka, 27.3.1961; Libuš, louka, 13.4.1968; - Světlce u Říčan, večer.smyk: před bouří, louka, 2.9.1962; Krušné hory: Krásný Les, cca 700 m n.m., smyk, 5.8.1957; Ústí n.L.-okolí: Telnice, louka, 18.11.1956; - Kostelec n. Č.L., večer. smyk, 16.8.1962. - Šumava: Volary-ok.: Dobrá, louka, 20.9.1970.

Choleva cisteloides Fröl. - Druh dříve považovaný za nejhojnější, (R o u b a l 1930) především proto, že se nejčastěji chytí při večerním smyku na pastvinách a okrajích lesa. Zdá se, že je vázán na chodby myší. Zatím zjištěný výskyt:

B o h e m i a: Ústí n.L.-okolí: Neštěmice, 1 ex. nalétl na čerstvě nakopáný písek, 28.5.1957; - České středohoří: Dol.Zálezly, chodba myši na stepní stráni, 31.10.1958, 1 ex.; vrch Boreč, více ex. na jinak zcela vyprahlém vrcholu kopce na spodní straně plochých kamenů v ssuti tam, kde tyto kameny byly zespodu orosené vlivem dutin a průduchů s proudícím vzduchem (z tohoto kopce známý přírodní úkaz, kdy v zimě z těchto otvorů stoupá pára), 8.10.1959.

Choleva spinipennis Rtt. - Rarita, zjištěna v hnízdech krtka na př. na jižní Moravě (leg. Gottwald) a již. Slovensku (leg. Korbel).

Choleva sturmi Ch. Bris. - Zatím znám pouze 1 ex. s označením Paskau (Paskov), leg. Reitter. Druh velmi podobný Ch.fagniezi Jeann., spolehlivě rozlišitelný jen podle vnitřní stavby aedoeagu. Bionomie je zatím neznámá.

Choleva nivalis Kr. - Vyloženě horský druh, nejčastěji pod velkými kameny v chodbách hrabošů. Zjištěný výskyt:

B o h e m i a: Krkonoše, Liščí hora, 8.7.1962, 1 ex., Likovský, leg.; Slovakia: Vys. Tatry, Bielowodská dolina, 8.6.1956, 1 ex., leg. Lášek; Vel.Studená dolina, u potoka pod kamenem, 14.5.1961, 1 ex., Tatranská Lomnica("var."biharica Fleisch.), 7.7.1949, 1 ex., leg. Smetana. Pokud není uvedeno jinak = leg. Strejček.

U druhů Choleva reitteri Petri, Ch.jeanneli Britt. a Ch.oresitrophæ Ganglb. od nás rovněž udávaných neznám zatím žádné bližší údaje o jejich bionomii a neviděl jsem dosud žádné ex. z našeho území.

Velice zajímavý je výskyt zvláštní jeskynní, užší a štíhlejší formy druhu Choleva lederiana Rtt. v jeskyních Sokoli Góry u Czenstochowy v sousedním Polsku - Ch.lederiana ssp.gracilentæ Szymczakowski, 1957.

Uvedená zjištění je nutné brát jen jako příklady výskytu. Vzhledem k tomu, že vlivem dosavadní nedostatečné znalosti způsobu sběru je poměrně málo známo o skutečném rozšíření druhů rodu Choleva u nás, doufám, že můj článek přispěje ke zvýšení zájmu o tuto skupinu a tím k podstatnému doplnění našich dosavadních znalostí.

Z u s a m m e n f a s s u n g

BEITRAG ZUR KENNNTNIS DER BIONOMIE, VERBREITUNG UND SAMMELWEISE DER CHOLEVA-ARTEN IN DER TSCHECOSLOWAKEI (COL. CATOPIDAE)

Der Autor bringt einige neuen Kenntnisse über die Sammelweise einiger Arten der Gattung Choleva Latr. in der Tschechoslowakei. Es handelt sich um Abtragung der Decken der seicht unter der Oberfläche verlaufenden Gänge der Maulwürfe und Feldmäuse auf Feldern oder Grasflächen (im Wald ist diese Methode ungeeignet). Die Käfer halten sich und bewegen sich auf den Decken dieser Gänge und es kommt hier auch zur Kopulation. So wurden folgende Arten festgestellt: Choleva paskoviensis Rtt., Ch.agilis Illig., Ch.oblonga Latr., Ch.fagniezi Jeann., Ch.bicolor Jeann., Ch.angustata F., Ch.glaucæ Britt., Ch.

cisteloides Rfö1., Ch.nivalis Kr. Am häufigsten wurden Ch.oblonga Latr. und Ch.fagniezi Jeann. aufgefunden.

Weiters führt der Autor Beispiele weiterer Funde der Gattung Choleva an, die bisher in den Gängen nicht gefunden wurden.

L i t e r a t u r a

R o u b a l, J., 1930: Katalog Coleopter (brouků) Slovenska a Podkarpatska. Praha. -
S o k o l o w s k i, K., 1942: Die Catopiden der Nordmark. Eine faunistisch-ökologische
Studie. Entom. Bl., 33, H. 5/6:173-201. - S z y m c z a k o w s k i, W., 1957: Catopi-
dae (Coleoptera) z jaskiń w Sokolich Górach kolo Czestochowy. Acta Zool. Cracov., No 4:
65-115. - S z y m c z a k o w s k i, W., 1961: Klucze do oznaczania owadów Polski, Ca-
topidae, zeszyt 13. Warszawa.